מי שמתו פרק שלישי ברכות

בתפלה פשיטא כיון דכתיב ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה כמצות עשה שהזמן גרמא הוי קמ"ל דרחמי נינהו. ורש"י לא גריס ליה שהרי תפלה דרבנן היא ומאי מ"ע שייכי ביה. ומ"מ יש לישב דהא הלל דרבנן ונשים פטורות מהאי טעמא דמצות עשה שהזמן גרמא הוא כדאמרינן בסוכה (דף לח.[ד]) מי שהיה עבד ואשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהן מה שהם אומרים דאין השומע פטור מקריאתן כיון שהם פטורים: **אית** דגרסי בברכת המזון פשיטא. ומשני כיון דכתיב בתת ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם בבקר לשבוע כמ"ע שהזמן גרמא הוא קמ"ל: **נשים** בברכת המזון דאורייתא או דרבנן. פי' הקונטרס דסלקא דעתך דלא מחייבי מדאורייתא משום דכתיב על הארץ הטובה ונשים לא נטלו חלק בארץ ומה שנטלו בנות נלפחד חלק אביהם נטלו. ותימה הכהים ולוים ממי תבעי שהרי לא נטלו חלק בארץ[ב] וא"כ לא יוציאו אחרים ידי חובתן בברכת המזון אלא י"ל דטעמא משום דכתיב[ג] על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו ונשים ליתהו לא בברית ולא בתורה ואמרינן לקמן (דף מט.) מי שלא אמר ברית ותורה בברכת המזון לא יצא ידי חובתו והשתא קא מבעיא ליה כיון דלא מצו למימר ברית ותורה לא הוו אלא מדרבנן או דלמא כיון דלא שייך בהו הוי שפיר דאורייתא והא דלקמן מיירי באנשים דשייכי בברית ותורה:

בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה. פי' אפילו בהרהור כדמשמע בגמ'[ז] והיינו טעמא דשריגא טפי בק"ש מברכות משום דק"ש דאורייתא וברכות דרבנן ואפי' למ"ד[ב] ק"ש דרבנן היינו היכא דהזכיר יציאת מצרים אבל מתניתין שלא הזכיר יציאת מצרים שלא תתירו לו לומר אמת ויציב והוי ק"ש דאורייתא ואמת ויציב דרבנן שהרי הזכיר יציאת מצרים בק"ש ואין להקשות[ח] נתקן לימא אמת ויציב ולא לימא ק"ש הא עדיף לימא ק"ש דאית ביה ממי מלכות שמים: **יוציא** בשפתיו. כיון דשרית ליה הרהור אע"פ שהוא כדבור לענין לצאת ידי ק"ש כמו כן מקרי דבור לענין דמקרי עוסק בתורה ומדשרית ליה להרהר אע"פ שהוא בעל קרי תמיר לו גם דבור:

כדאשכחן בסיני. פירוש אף ע"ג דבדבור דמי לענין שיצא מ"מ לא כדבור דמי לענין שיהא בעל קרי אסור להרהר כדאשכחן בסיני דהיה שם דבור והיו צריכין לנטול ואע"פ שהיו שותקין שומע כעונה [סוכה לח.]:

ורב חסדא אמר לא כדבור דמי. ר"מ פירש דהלכה כרב חסדא מדתרלי רב אחא ורבי אלעזר למלתיה שמע מיניה כותיה קיימי ולא יצא בקריאת שמע בהרהור: והרי ורב חסדא אמר [ט] הרהור לא כדבור דמי דאי סלקא דעתך הרהור כדבור דמי יוציא בשפתיו אלא מאי הרהור לא כדבור דמי למה מהרהר אמר רבי אלעזר כדי שלא יהו כל העולם עוסקין בו והוא יושב ובטל ונגרום בפרקא אחרינא [י] אמר רב אדא בר אהבה בדבר שהצבור עוסקין בו והרי

ומן התפלין וחייבין [ב]בתפלה [ג]ובמזוזה [ד]وברכת המזון: **גמ'** ק"ש פשיטא מצות עשה שהזמן גרמא הוא [ה] וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות מהו דתימא הואיל ואית בה מלכות שמים קמ"ל: ומן התפלין: [ו] פשיטא מהו דתימא הואיל ואתקש למזוזה קמ"ל: וחייבין בתפלה: דרחמי נינהו [ז] מהו דתימא הואיל וכתיב בה [א] ערב ובקר וצהרים כמצות עשה שהזמן גרמא דמי קמ"ל: ובמזוזה: [ח] פשיטא מהו דתימא הואיל ואתקש לתלמוד תורה קמשמע לן: ובברכת המזון: [ט] פשיטא מהו דתימא הואיל וכתיב [ב] בתת ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם בבקר לשבע כמצות עשה שהזמן גרמא דמי קמ"ל: [ג] אמר רב אדא בר אהבה [ד]נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה אמאי מצות עשה שהזמן גרמא הוא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות אמר אביי מדרבנן א"ל רבא והא דבר תורה קאמר ועוד כל מצות עשה נחייבינהו מדרבנן אלא אמר רבא אמר קרא [ה] זכור [ו] ושמור[ז] כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה א"ל רבינא לרבא [ח]נשים [ד]בברכת המזון דאורייתא או דרבנן למאי נפקא מינה לאפוקי רבים[ח] ידי חובתן אי אמרת (בשלמא[ח]) דאורייתא אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא (אלא אי[ח]) אמרת דרבנן הוי שאינו מחוייב בדבר [ו] וכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן מאי ת"ש [ז] באמת אמרו [ח] בן מברך לאביו ועבד מברך לרבו ואשה מברכת לבעלה אבל אמרו חכמים תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו אי אמרת בשלמא דאורייתא אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא אלא אי אמרת דרבנן אתי דרבנן ומפיק דאורייתא [ט] ולטעמיך קטן בר חיובא הוא[ט] אלא הכא במאי עסקינן [ח]כגון שאבל שיעורא דרבנן [ט] דאתי דרבנן ומפיק דרבנן: דרש רב עווירא זמנין אמר לה משמיה דר' אמי וזמנין אמר לה משמיה דר' אסי אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע כתוב בתורתך [ז] אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד והלא אתה נושא פנים לישראל דכתיב [ו] ישא ה' פניו אליך אמר להם וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה [ז] ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך והם מדקדקים [על] עצמם [ו] עד כזית ועד כביצה[ח]: **מתני'** בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה ועל המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו רבי יהודה אומר [ט] מברך לפניהם ולאחריהם: **גמ'** אמר רבינא [ט] זאת אומרת הרהור כדבור דמי דאי סלקא דעתך לאו כדבור דמי למה מהרהר אלא מאי הרהור כדבור דמי יוציא בשפתיו[ט] כדאשכחן בסיני ורב חסדא אמר [ט] הרהור לאו כדבור דמי דאי סלקא דעתך הרהור כדבור דמי יוציא בשפתיו אלא מאי הרהור לאו כדבור דמי למה מהרהר אמר רבי אלעזר כדי שלא יהו כל העולם עוסקין בו והוא יושב ובטל ונגרום בפרקא אחרינא [ט] אמר רב אדא בר אהבה בדבר שהצבור עוסקין בו והרי

ומן התפלין קטן אינו יודע לשמור גופו[ד] שלא יפיח בהן: וחייבין בתפלה. דתפלה לחמי היא ומדרבנן היא ותקנוה אף לנשים ולחנוך קטנים: ובמזוזה ובברכת המזון. מצוה מצות עשה שלא הזמן גרמא ובגמרא פריך פשיטא: ברכת המזון. בגמרא בעי לה דאורייתא או דרבנן:

גמ' מהו דתימא נקיש תפלין למזוזה. דכתיב וקשרתם וכתבתם מה מזוזה נשים חייבות אף תפלין נשים חייבות קמשמע לן: הבי גרסינן תפלה דרחמי נינהו. ולא גרס פשיטא דהא לאו דאורייתא היא: נקיש מזוזה לתלמוד תורה. דכתיב (דברים יא) ולמדתם אותם את בניכם וסמיך ליה וכתבתם מה תלמוד תורה נשים פטורות ואע"ג דאין הזמן גרמא דחמנא פטריהו דכתיב את בניכם ולא בנותיכם[ב] אף מזוזה נשים פטורות קמ"ל דנשים חייבות דכתיב למען ירבו ימיכם וגבר בעו חיי נשי לא בעו חיי בתמיה[ג]: קדוש היום מ"ע שהזמן גרמא הוא. זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ) זכרהו על היין[ד]: בשמירה. דלא תעשה מלאכה (שם): והני נשי איתנהו בשמירה. דתנן (קדושין דף כט.) כל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שאין הזמן גרמא נשים חייבות דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה[ה]: נשים בברכת המזון דאורייתא. דכתיב ואכלת ושבעת (דברים ח) והוה ליה מצות עשה שאין הזמן גרמא: או דרבנן. דכתיב על הארץ הטובה אשר נתן לך (שם) והארץ לא נתנה לנקבות להתהלך[ו] ואי משום בנות נלפחד חלק אביהם הוא דנטלו שהיה מיוחדי מלרים[ז]: בן. קטן: מברך. ברכת המזון לאביו אם אין אביו יודע לברך: שיעורא דרבנן. כגון כזית לר"מ וכביצה לרבי יהודה[ח] דמדאורייתא ואכלת ושבעת וברכת כתיב אבל בשיעורא כי האי לא מחייב אלא מדרבנן והלכך אתי קטן דרבנן ומפיק גדול: עד כזית עד כביצה. עד כזית לר"מ עד כביצה לר' יהודה דתנן (לקמן דף מה.) עד כמה מזמנין ר"מ אומר עד כזית ר' יהודה אומר עד כביצה: **מתני' בעל קרי.** מתקנת עזרא ואילך שתקן טבילה לבעלי קריין לעסוק בתורה כדאמרי' בג"ק בפרק מרובה (דף פב.): מהרהר. ק"ש בלבו כשמגיע זמן המקרא: ואינו מברך. אפילו בהרהור: לא לפניה ולא לאחריה. כיון דברכות לאו מדאורייתא מחייב לא אברכוהו רבנן: ועל המזון מברך לאחריו. דחיובא דאורייתא הוא: ואינו מברך לפניו. דלאו דאורייתא הוא: רבי יהודה אומר וכו'. בגמ'[ט] מפרש לה: **גמ'** כדבור דמי. וכל אדם ממי יוצא ידי חובתו בהרהור: למה מהרהר. מה מועיל: כדאשכחן בסיני. שהפרישן משאה דכתיב אל תגשו אל אשה (שמות יט). ועל פרישה זו סמך עזרא לתקן טבילה לבעלי קריין קודם שיעסקו בתורה דכתיב (דברים ד) והודעתם לבניך וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב כדאמרינן לקמן בפרקין (דף פא.): אלא

מסורת הש"ס עם הוספות

א) מו"ק ד' ב' מהלכות תפילין הלכה יג. סמג עשין כב. טוש"ע או"ח סימן לח סעיף ג:

כח ב מיי' פ"א מהל' תפלה הלכה ב. סמג עשין יט. טוש"ע או"ח סימן קו סעיף ב:

כט ג מיי' פ"ב מהלכות מזוזה הלכה י. סמג עשין כג. טוש"ע יו"ד סימן רפא סעיף ג:

ל ד מיי' פ"ב מהלכות ברכות הלכה ג. סמג עשין כז. טוש"ע או"ח סימן קפו סעיף ג ב:

לא ה מיי' פי"ב מהל' ע"ז הלכה ג. סמג עשין כט. טוש"ע או"ח סימן רעא סעיף ב:

לב ו מיי' פ"א מהלכות ברכות הלכה יא:

לג ז ח מיי' פ"ה מה' שה הלכה טו. וטו. סמג עשין מז. טוש"ע או"ח סימן קפו סעיף ב:

לד (ט מיי' פ"ד מהל' ק"ש הלכה ח. סמג עשין יט. טוש"ע או"ח סימן סט):

לה (י) כ טוש"ע או"ח סי' סב. סעיף ג. ד וסמגה:

תורה אור השלם

א) עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם אָשִׂיחָה וְאֶהֱמֶה וַיִּשְׁמַע קוֹלִי: [תהלים נה, יח]

ב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתֵת יְיָ לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר לִשְׂבֹּעַ בִּשְׁמֹעַ יְיָ אֶת תְּלֻנֹּתֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם מַלִּינִם עָלָיו וְנַחְנוּ מָה לֹא עָלֵינוּ תְּלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל יְיָ: [שמות טז, ח]

ג) זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: [שמות כ, ח]

ד) שָׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ: [דברים ה, כ]

ה) כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד: [דברים י, יז]

ו) יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם: [במדבר ו, כו]

ז) וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ: [דברים ח, י]

רב נסים גאון

אינו מטמא אבל מטמא למת מצוה ולאחותו מה תלמוד לומר הרי שהיה הולך לשחוט פסחו ולמול את בנו כו' מכל מקום ולאחותו בא ללמדנו מה שכבר הזכרנו: **ואילו רב יהודה כי מטי גבי האשה שבוכשת ירק בקדרה.** זו המשנה בתחלת פרק שני דמסכת טהרות. ואמרי לה דיתים שכבשן בטרפיהן וזו המשנה בתחלת פרק ב' דמסכת עוקצין: **ורב יהודה כי הוה שליף חד מסאניה אתי מיטרא.** איתיה לפירושה במסכת תענית בפרק סדר תעניות האלו (דף כד) והיינו דאמרי' רב יהודה חזנהו להנהו בי תריד הוו קא פרצי בריפתא אמר שמע מינה איכא שבעא בעלמא יהב עיניה הוה כפנא אמרו ליה רבנן לרב כהנא בריה דרב נחוניא שמעיה מר דשכיח קמיה נעשייה דליפוק לשוקא עשייה נפק לשוקא הזא כינופיא אמר להו מאי האי [א"ל] אכוסבא דתמרי דקא מיזדבן אמר שמע מינה איכא כפנא אמר ליה לשמעיה שלוף לי מסאני שלף ליה חד מסאנא בעא למשלף אידך אתא אליהו כו' ובפרק כל היד המרבה לבדוק דמסכת נדה (דף יג) אמרי' שאני רב יהודה דאיסתא דמריה עליה (קרי) [דקרי] עליה שמואל עליה דרב יהודה אין זה ילוד אשה: ר' יוחנן הוה אזיל ויתיב אשעורי טבילה אמר כי סלקן בנות ישראל מטבילה נפגעון בי דניהוי להו בני שפיירי כוותי. אתה מוצא שהזכירו שבח יופיו בבבא מציעא בפרק השוכר את הפועלים (דף פד) אמר ר' יוחנן אנא אשתייריי משפיירי ירושלים האי

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פ"ד מהלכות תפילין הלכה יג. סמג עשין כב. טוש"ע או"ח סימן לח סעיף ג:

כח ב מיי' פ"א מהל' תפלה הלכה ב. סמג עשין יט. טוש"ע או"ח סימן קו סעיף ב:

כט ג מיי' פ"ב מהלכות מזוזה הלכה י. סמג עשין כג. טוש"ע יו"ד סימן רפא סעיף ג:

ל ד מיי' פ"ב מהלכות ברכות הלכה ג. סמג עשין כז. טוש"ע או"ח סימן קפו סעיף ג ב:

לא ה מיי' פי"ב מהל' ע"ז הלכה ג. סמג עשין כט. טוש"ע או"ח סימן רעא סעיף ב:

לב ו מיי' פ"א מהלכות ברכות הלכה יא:

לג ז ח מיי' פ"ה מה' שה הלכה טו. וטו. סמג עשין מז. טוש"ע או"ח סימן קפו סעיף ב:

לד (ט מיי' פ"ד מהל' ק"ש הלכה ח. סמג עשין יט. טוש"ע או"ח סימן סט):

לה (י) כ טוש"ע או"ח סי' סב. סעיף ג. ד וסמגה:

הגהות הב"ח

(א) גמ' דרחמי נינהו (מהו דתימא וכו' קמ"ל) תמ"מ וכ"כ בכרוב הספרים לא גרסי ליה: **(ב)** שם וגנבום בפלק' אתמיה. כ"כ פי' בהלי דרך ארץ כדלקמן בדף כ"ב:

גליון הש"ם

גמ' ומן התפלין **פשיטא.** עיין תוס' עירובין לו ע"ב ד"ה לא ס"ד: **שם** ובמזוזה **פשיטא.** עיין יומא דף י"ח ע"ב ותס כן לא הוה פשיטא דלא נימא דמעטא מן מיתן ולא נימא. ועפ"ק: **שם** ובברכת המזון **פשיטא.** עיין לקמן בסמוך מ"ל דמיא לרבא נשים בברכת המזון דאורייתא או לרבנן. וע"ע: **שם** נשים **בברכת המזון דאורייתא.** עיין תוס' מגילה ד"ה (ובדף הספר (רס"ב ח) [רס"ב ע"ב]) בשם הרמב"ן ועפ"ש. אמ"ר לאיתי בדמב"ן בגמלמות ש"ל גילוף אמרם כלן: **שם דאתי דרבנן ומפיק דרבנן.** עי' ר"ה לג ע"ל תוס' ד"ה הא כ' יהודה ועיקומן לו תוס' ד"ה דלמא [ומגילה יט תוס' ד"ה וכ"ר]: **שם אמר רבינא זאת אומרת.** עי' בטורי אבן מגילה יט ע"ב בד"ה ר"י מבקיר:

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

הגהות וציונים

ח) בכת"י אמר רבא זכור ושמור בדבור אחד נאמרו (וכ"ה בראשונים ובתוספות ר"י החסיד וכ"ה מפורש בשבועות כ ע"ב עיי"ש): **ג)** עיין בראש שגורס לאפוקי **אחרים** וכן לקמן אינו מוציא את **האחרים** (ובכון רש"ש עיי"ש) וכן נראה מתוס' ד"ה נשים שגרסו כן: **ג)** עיין בראש שאינו גורס "בשלמא", וכן ליתא בכת"י ובאמת אין לו הבנה וט"ס הוא (דק"ס): **ד)** [צ"ל **ואי**] (גליון) וכן גרס הרא"ש **ואי** אמרת: **ה)** נ"א **לא** (גליון): **ו)** התוס' נקטו לשון "דכתיב" ואינו פסוק, והבאה"מ מגיה **דמברכינן:** **ז)** עיין פני יהושע שכתב דכן משמע לקמן כא ע"א אלא ק"ש וברהמ"ז דאורייתא וכו' הרי משמע להדיא דדוקא ק"ש וברהמ"ז הוא דמהרהר משא"כ בברכות ק"ש וברהמ"ז לפניו דאסור אף בהרהור ריה"ח ובתוס' הרא"ש מבואר כוונת הרא"י מגמ' כב ע"א עיי"ש (עיין שפתי חכמים): **ח)** מה שהקשו ותירצו התוס' הוא תלמוד ערוך לקמן כא ע"א: **ט)** ד"ה רבי יהודה מכשיר בקטן וע"ג בשו"ת חתם סופר או"ח סי' א ובחשק שלמה כאן: